

Een goede lerares

Het ware verhaal

Een goede lerares

Het ware verhaal

Olof Bakker

Brave New Books
Singel Uitgeverijen

© 2014-2019 Olof Bakker

Foto's, omslag en typografie door de auteur

Een tijdelijke proefversie is eerder online
verschenen onder de titel 'Schone schijn'.

Eerste druk 2019

ISBN: 9789402193251

Brave New Books

bravenewbooks.nl

I — Waargebeurd

Kerstmis 2012 — 9

II — Herinneringen

oktober 2012 — 19 reconstructie 1 — 22 1962 — 24
1963 — 26 1964 — 30 1965 — 34 1966 — 42
reconstructie 2 — 46 reconstructie 3 — 53 1971 — 56
1983 — 57 1984 — 58 reconstructie 4 — 59

III — Beelden

oktober 2012 (vervolg) — 63 januari 2013 — 68
februari 2013 — 75 reconstructie 5 — 80
maart 2013 — 88

IV — Ontluistering

maart 2013 (vervolg) — 99 reconstructie 6 — 99
april 2013 — 116 mei 2013 — 124
juni 2013 — 128 juli 2013 — 133

V — Brief die aankwam

augustus 2013 — 159 november 2013 — 170
december 2013 — 189

Naschrift — 206

Foto's in dit boek zijn meer dan een halve eeuw oud. Afgebeelde personen zijn inmiddels bejaard of overleden. De kans dat iemand aan de hand van deze foto's wordt herkend, is te verwaarlozen.

Achternamen zijn afgekort. Bovendien hebben de kinderen V. in dit verhaal een andere voornaam gekregen. Zij wonen al tientallen jaren niet meer in Koog aan de Zaan.

EEN
GOEDE
LERARES

Het ware verhaal

Olof Bakker

‘Het moest gebeuren. Sommige dingen in het leven behoren rechtgezet te worden voordat je met opgeheven hoofd verder kunt. Ik ben er niet trots op.’

Olof

I — Waargebeurd

Meteen al een raadsel

Kerstmis 2012

“Wat ben je stil vanavond, Olof”, zeg ik, “Dat zijn we niet van je gewend.” We zitten na het kerstdiner op de bank. Wij aan de whisky, hij met zijn eeuwige thee. Olof Bakker, een van onze beste vrienden, is duidelijk met zijn gedachten ergens anders. Ik ken hem al sinds 1970, toen we allebei nog in Amsterdam studeerden en een tijdje verliefd op elkaar waren. Hij nam me mee op vakantie naar zijn lievelingsplekjes in Zuid-Frankrijk. Toen de verliefdheid overraakte, vertrok hij niet uit mijn leven. Door hem kwam ik later in contact met mijn huidige echtgenoot en nog later fotografeerde hij onze bruiloft. Hij paste op de kinderen en maakte graag een ommetje boven onze toekomstige woonplaats om over de bouw van het nieuwe huis te rapporteren. Hij was een soort broer geworden, plus nog veel meer. Gelukkig nog steeds niet helemaal volwassen. Een van nature gevoelig maar opgewekt persoon, door perfectionisme geplaagde doorzetter, creatief, niet dom en met een gretige belangstelling voor bijna alles. Zo, daar staat hij.

“Je gelooft het misschien niet”, zegt hij, “maar er is een periode in mijn leven geweest waar ik jullie eigenlijk nauwelijks over verteld heb. Het wordt tijd dat ik dat nu eens ga doen. Ik heb het over de jaren zestig van de vorige eeuw, de tijd voordat ik uit Zaandam voor mijn studie weer terug naar Amsterdam verhuisde en jullie leerde kennen. Bijna vier jaar eerste liefde, Marjan V. Een periode die ik misschien onbewust heb weggedrukt. Een treurige gebeurtenis heeft er kortgeleden voor gezorgd dat die jaren weer boven zijn komen drijven. Op het eerste gezicht lijkt het of ik weer verliefd ben, maar nu op een herinnering. Een uit de hand gelopen geval van romantische nostalgie dus. Die nostalgie is waar, maar die verliefdheid beslist niet. Nee, integendeel, er lijkt iets onprettigs aan de hand te zijn met dat vijfenzestigplus meisje. Er klopt iets niet, dat is zeker. Ik begrijp alleen niet wát er niet klopt. Een raadsel, een groot en vervelend raadsel. Geen flauw idee in welke richting ik de oplossing moet zoeken. Het is allemaal nog te vaag. Misschien heb ik me wel mijn hele leven in haar vergist. Die gedachte laat me niet meer los.”

Ik onderbreek hem. We komen tot de verrassende ontdekking dat ik begin jaren zestig al intensief contact heb gehad met het familiebedrijf en het gezin V. Ik heb al eens met dat meisje kennismemaakt, zelfs nog eerder dan Olof! Ze was toen nog heel jong, net als ik. Natuurlijk had hij mij weleens over zijn belevenissen met Marjan verteld, maar de achternaam V. was daarbij nooit gevallen. Wanneer ik even later een fotoalbum uit die tijd tevoorschijn tover, herkent hij onmiddellijk haar oudste zus Wies, die naast mij zit. Toeval, bestaat dat?

Mijn belangstelling is nu dubbel gewekt. Hij begint zijn verhaal. We krijgen te horen hoe zijn ‘verkering’ met Marjan uitraakte. Hoe hij toen afscheid van haar heeft genomen op een manier die hij zichzelf nog steeds kwalijk neemt. Al die jaren heeft hij daar zijn verontschuldigen voor willen aanbieden, maar de kans daarvoor is nooit meer voorbijgekomen. Het is moeilijk te geloven, maar dit zit hem zelfs na een halve eeuw nog dwars. Telkens wanneer hij aan die tijd herinnerd wordt, komt de wroeging weer boven. Dit is zo’n moment, vandaar dat hij minder vrolijk is dan we van hem gewend zijn. Nu we weten hoe zijn verkering uitraakte, zijn we natuurlijk enorm benieuwd naar hoe het allemaal begon. Olof vertelt verder. Hij blijft tot diep in de nacht aan het woord, tot we door slaperigheid de sessie moeten afbreken. De rest is voor een andere keer, besluiten we. Er zullen nog heel wat keren volgen. Wat een bijzonder kerstverhaal! Zoiets verzint niemand.

Tijdens die gesprekken maak ik aantekeningen. De gedachte is bij me opgekomen dat ze misschien de basis kunnen worden voor een boek. Biografisch, documentair, non-fictie, kortom een waargebeurd hoofdstuk uit Olofs leven. Weinigen zal zoiets overkomen zijn. Zelf ziet hij er eerst niets in. Het wordt niet alleen een eerlijk, het wordt ook een intiem verhaal. Je ziet hem lang niet altijd van zijn mooiste kant. Maar hij is vooral bang dat Marjan negatief in beeld komt en dat is het laatste wat hij wil. We spreken af dat ik verdere ontwikkelingen vrijblijvend zal volgen. Als dit verhaal een boek waard blijkt, gaan we het samen opzetten. We beginnen al terwijl het gebeurt. Hij belooft dat ik mag beschikken over alles wat hij met enige regelmaat zal optekenen, plus de correspondentie, beelden en

overige aanwijzingen die hij met de hem kenmerkende grondigheid zal verzamelen en digitaal vastleggen.

Goed om te weten

Behalve Olof, heb ik verder geen bronnen kunnen raadplegen. Al snel werd duidelijk dat het verplichte wederhoor van Marjan met opzet onmogelijk werd gemaakt. Zoals hij al had vermoed, moest er kennelijk iets onprettigs voor hem verborgen blijven. Niet alleen háár contactgegevens, ook die van haar familie werden zonder enige opgaaf van redenen geweigerd. Als gevolg hiervan ontstonden er storende lege plekken. Die waren niet goed voor de samenhang van ons verhaal en moesten op een aanvaardbare manier ingevuld worden.

Bij gebrek aan beter, hebben we besloten dit met zes ‘reconstructies’ op te lossen. Om verwarring tussen feit en fictie te voorkomen, zijn ze te vinden in grijze kaders zoals hier. Het zijn reconstructies van gebeurtenissen die pas tegen het eind van het verhaal aan het licht kwamen, nadat het raadsel was opgelost. Ze hadden daardoor geen invloed op wat Olof aanvankelijk deed of dacht. Er zijn bijzonderheden in verwerkt die hij tijdens zijn zoektocht als ‘waargebeurd’ optekende, maar toen nog niet begreep. Omstandigheden en details zullen niet altijd kloppen met de werkelijkheid. Dan heb ik het over bijkomstigheden die niet bekend zijn en louter dienen als decor.

Voor een goed begrip moest ik hier ook de gedachten van Marjan beschrijven. Natuurlijk heb ik niet in haar hoofd kunnen kijken, daarom blijven haar redeneringen niet meer dan een zorgvuldige ‘educated guess’. Zonder deze gedachten zijn de

opmerkelijke gebeurtenissen buiten de grijze kaders, waarvan geen woord verzonnen is, niet logisch te verklaren.

Deze reconstructies zijn niet zonder slag of stoot ontstaan. In het begin van dit verhaal koesterde Olof uitsluitend positieve herinneringen aan Marjan. Daarom vond hij deze kaders aanvankelijk te vergezocht om in het verhaal op te nemen. Begrijpelijk, ze bleken niet altijd even complimenteus. Dit ongeloof heeft zijn speurwerk ernstig belemmerd.

Waarschuwing en dringend advies

De kans bestaat dat de reconstructies in het begin zo ongeloofwaardig overkomen dat de zin in lezen u verder vergaat. Dat is niet vreemd. Het overkwam sommige proeflezers, ouderen uit Olofs vriendenkring van wie hij wist dat zij de familie V. van vroeger kenden en aan wie hij de naam V. met opzet bekend had gemaakt. Sla deze kaders daarom voorlopig over om eerst alleen de feiten te lezen. Blader vervolgens pas na het laatste hoofdstuk terug om u alsnog te laten overtuigen. Zo ontstaat zelfs de mogelijkheid om eerst uw eigen reconstructies bedenken. Als bijkomend voordeel ervaart u Olofs verwarring, stress en twijfel dan vanzelf beter en wordt de oplossing van het raadsel langer uitgesteld. Vooral doen!

Ja, er komt seks voor in dit verhaal. Brave onschuldige seks, naar huidige maatstaven. Pogingen om gebeurtenissen op het seksuele vlak te verbergen, hebben de loop van dit verhaal voor een belangrijk deel bepaald. Dat doen ze zelfs nog steeds. Deze gebeurtenissen moesten daarom in dit boek opgenomen worden.

Voor de jongere lezers is het belangrijk te beseffen dat de seksuele moraal begin jaren zestig van de vorige eeuw veel strenger, preutser en vooral hypocrieter was dan tegenwoordig. Dat heeft veel kapotgemaakt. Olof en Marjan waren elkaars eersten. Door hun katholieke opvoeding voelden ze zich schuldig en dachten dat ze de enigen waren die deze ‘zondige’ dingen deden. In werkelijkheid verschilden hun seksuele activiteiten niets met wat ieder stelletje toen al deed, alleen werd er niet over gepraat. Tegenwoordig wachten verliefde jongeren misschien een paar weken, voordat ze ‘het’ samen doen. Daar deden Olof en Marjan ruim tweeënhalf jaar over. Seksuele voorlichting werd niet of nauwelijks gegeven. Over seks werd alleen heimelijk gesproken, vooral buiten de grote steden. Behalve periodieke onthouding was anticonceptie, op welke manier dan ook, verboden door de kerk. Punt uit. Het bestaan ervan werd voor de *‘beminde gelovigen’* verzwegen. De toen net uitgebrachte ‘pil’ was voor hen dus niet weggelegd. Het was toen niet alleen voor het meisje zelf, maar ook voor haar hele familie, een vreselijke schande als zij ongehuwd zwanger raakte. Een meisje dat niet als maagd trouwde, maakte een zondige start. Als ze het bed eerder met een ander had gedeeld, kon dat zelfs een voorgenomen huwelijk in de weg staan. Haar maagdelijkheid was een troefkaart die ze maar één keer kon uitspelen. Een onbevlekt seksueel curriculum vitae, al dan niet op waarheid berustend, gaf haar dus een belangrijk voordeel bij het aantrekken van een geschikte huwelijkspartner. Een opdracht van levensbelang die niet mag worden onderschat. De man was toen de baas, hij stond aan het hoofd van het gezin. Voor de vrouw was het prachtige woord ‘dienstbaar’ bedacht. Ze had weinig keus. Behalve het klooster (onderwijs en zorg),

werd het moederschap nog in veel kringen beschouwd als haar enige respectabele bestemming. God werd erbij gehaald om dit te onderstrepen, zodat er nauwelijks werd geprotesteerd. Zelfs het niet-gelovige deel van de bevolking dacht er zo over. Ja, het systeem was zorgvuldig dichtgetimmerd. Dat was de hypocrisie van toen. Een rijke voedingsbodem voor ‘schone schijn’. Marjan was een gemakkelijke prooi. Het oordeel is natuurlijk aan de lezer, maar wat toen gebeurd is, mogen we haar in het licht van die tijd niet aanrekenen, vindt Olof.

Ellende leidt in dit boek niet automatisch tot ruwe taal. Het enige scheldwoord komen we tegen wanneer Olof zichzelf voor ‘klootzak’ uitmaakt. Wel noemen we onprettige eigenschappen eerlijk bij naam, zolang ze maar goed onderbouwd zijn. Wanneer er in een brief aantoonbaar wordt gehuicheld, spreken we later van een ‘huichelachtige’ brief. Wanneer het duidelijk is dat iemand misbruik maakt van andermans vertrouwen, noemen we zo iemand ‘onbetrouwbaar’. Op dezelfde manier toetsen we bijvoorbeeld de woorden ‘doortrapt’, ‘wreed’ en ‘laf’.

Verwacht geen harde actie. Fysiek geweld zult u niet aantreffen, psychisch des te meer. U gaat lezen hoe hij op een verneederende manier werd gekwetst. In het begin haast onmerkbaar. Ook was nog niet duidelijk wie er precies achter zat en waarom. Het leek allemaal klein leed. Klein leed dat hem per ongeluk werd aangedaan uit domheid, slordigheid of gewoon onverschilligheid. Ondanks zijn optimistische natuur voelde hij zich later zwaar teleurgesteld door de ontdekking dat er wel degelijk opzet in het spel was. Zo kwamen er gedachten en

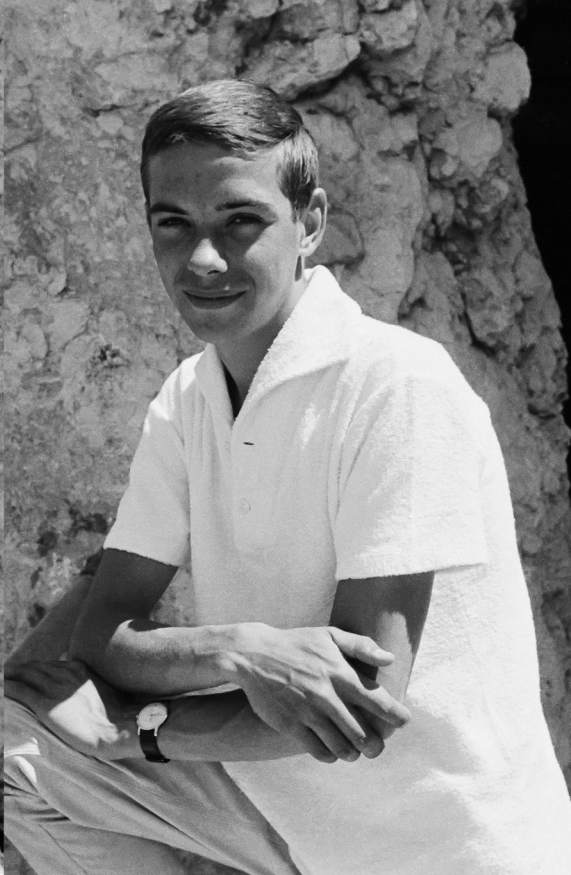
emoties bij hem los die, aaneengeregen, verslag doen van zijn zoektocht. Een psychologische zoektocht van een jaar, naar iets dat na een halve eeuw niet bleek te zijn wat het al die tijd had geleken. Naar genegenheid die niet meer bestond en waarschijnlijk nooit echt had bestaan. Daarna was er nóg een jaar nodig om alles samen met hem tegen het licht te houden en vervolgens naar eer en geweten aan dit boek toe te vertrouwen. Het moest gebeuren. Sommige dingen in het leven behoren rechtgezet te worden voordat je met opgeheven hoofd verder kunt, vindt Olof. Toch is hij er niet trots op.

Om te voorkomen dat de lezer straks de weg kwijtraakt, moet ik twee gezinnen uit de jaren zestig voorstellen. Eerst de familie V. Olof kwam er graag over de vloer. Een rij knappe dochters. Allemaal slank natuurlijk, dikke meisjes waren zo kort na de oorlog nog zeldzaam. De rij werd gesloten door een zoontje dat in het begin van de beschreven periode werd geboren. De zussen die we in dit verhaal vaker tegen zullen komen, noem ik hier alvast, beginnend bij de oudste: Wies, Tineke, Patty en Marjan. Het zoontje kreeg de naam Peter. Het gezin V. woonde in Koog aan de Zaan. De ouders zijn daar tot hun overlijden gebleven. Olof is de oudste van zes. Alleen zijn zus Margot en haar vriend Huub worden in dit verhaal even genoemd. Dit gezin woonde in Zaandam, op de grens met Koog aan de Zaan. Ook hier zijn de ouders tot hun overlijden blijven wonen. Beide families waren katholiek en troffen elkaar elke zondag bij dezelfde kerk. In die tijd van verzuiling, was het bijna onmogelijk dat Olof en Marjan elkaar niet zouden tegenkomen. Hun respectieve ouders rusten nu op dezelfde begraafplaats, op spreekafstand van elkaar.

Samen hebben wij dit boek opgezet. Vervolgens heeft Olof een poging gedaan het verhaal in een leesbare ik-vorm op papier te krijgen. Dit perspectief bleek te beperkt, het overzicht dreigde verloren te gaan. Er was een verteller nodig om afstand te kunnen nemen. Daarom heeft hij de gebeurtenissen door mijn (Martella's) ogen gevolgd en opgetekend. Olof beschrijft zichzelf dus in de derde persoon.

Zoals ik eerder opmerkte, heb ik de familie V. gekend. Verder ben ik ondanks mijn leeftijd nog steeds incidenteel actief in de journalistiek. Om deze redenen wil ik hier niet mijn werkelijke naam gebruiken.

Martella

II — Herinneringen

Vijftig jaar gekoesterd

Oktober 2012

Regen treurde mee, de ochtend van de begrafenis. Een paar dagen daarvoor had Olof de aankondiging gelezen. “O nee!” had hij hardop tegen zichzelf gezegd, terwijl hij boven de krant aan zijn ochtendthee zat. Acht jaar eerder had hij met spijt het afscheid van menéér V. gemist. Bij de uitvaart van mevróúw V. mocht hij nu niet ontbreken. Zij was indertijd nog bij de begrafenis van zijn vader aanwezig geweest en hij had altijd diep respect voor haar gehad. De advertentie was lang, een bovengemiddeld aantal kinderen. Bij elke naam had hij zich nog een gezicht voor de geest kunnen halen. In het bijzonder dat van Marjan natuurlijk. Gezichten van een halve eeuw geleden. In zijn herinnering waren ze gestopt met ouder worden.

De kerk zat behoorlijk vol. Alleen in de achterste banken vond je nog ruimte om je heen. Zo’n plek werd het dus. Dan kon hij naar links of rechts schuiven om nog iets van de voorste rijen

te onderscheiden, waar de familie zat. Toch kon hij zich niet voorstellen dat hij de zussen nog op de rug zou herkennen, na vijftig jaar. Vroeger was hij daar goed in geweest. Honderden keren had hij tijdens de zondagsmis, boven vanaf het koor waar hij zong, naar die ruggen en achterhoofden staan kijken. Groot was nu zijn verbazing, toen hij ontdekte dat hij Marjan moeiteloos herkende. Niet aan haar uiterlijk, die haarkleur klopte in elk geval niet meer, het moesten haar bewegingen zijn. De manier waarop ze af en toe opzij keek naar waar-schijnlijk een kleinkind, rechts naast zich. Ja, die manier waarop ze haar hoofd draaide en het daarbij een beetje schuin hield, was nog dezelfde. Zijn wereld stond heel even stil. Daar zat Marjan! Hij wist het zeker. Hij herkende bewegingen waarvan hij niet wist dat hij ze onthouden had.

De dienst was indrukwekkend. Een van de sprekers was Jan A., al heel lang getrouwd met Marjan. Zij had in de jaren zestig al enthousiast over hem verteld, maar hij zag hem nu pas voor het eerst. Jan had zich tijdens het voorbereiden van zijn toespraak niet gerealiseerd wat zijn woorden bij hem zouden losmaken. Hij beschreef hoe hartelijk hij, net als Olof indertijd, door mevrouw V. de eerste keer was verwelkomd. Jan wist zich nog precies te herinneren hoe hij lang geleden gastvrij en warm werd opgenomen in haar gezin en zich er meteen thuis had gevoeld. Aangenomen dat Marjan en Jan na zo veel jaren huwelijk geen geheimen meer voor elkaar hadden, moest hij dus ook hebben geweten dat de stoel, die hij toen in het gezin aangeboden kreeg, bijna vier jaar lang Olofs plek was geweest. Onvrijwillig afgestaan, zonder gelegenheid tot afscheid van mevrouw V. en haar gezin. Hij kon dus ook vermoeden dat

Olof de advertentie had gelezen en waarschijnlijk onder zijn toehoorders zou zitten. Natuurlijk was het naïef gedacht, maar in Olofs oren klonken Jans woorden alsof ze speciaal waren geschreven om hém te treffen. Een hevige emotie maakte zich onverwacht van hem meester. En ineens herkende hij ook de allang vergeten fysieke pijn weer, die hij had gevoeld toen hij voorgoed door Marjan uit het gezin van mevrouw V. was gezet. Jan had precies de juiste snaar weten te raken om die pijn weer op te roepen.

Ter afsluiting van de plechtigheid gleed de kist van mevrouw V. langzaam door het middenpad naar de uitgang. Links en rechts geflankeerd door haar dochters en daarachter haar zoon. Het schouwspel benam Olof letterlijk de adem. Toen de kist hem passeerde, probeerde hij koortsachtig de dochters een voor een te herkennen. Natuurlijk lukte dat niet, de tijd was te kort. Zijn beeld van hen was ook van veel te lang geleden en het leeftijdsverschil tussen de zussen van toen was nu niet meer zichtbaar. Bovendien hadden ze een andere kleur haar gekregen. Vroeger was alleen dochter Doortje echt zo blond. Hij voelde zich verward en tot zijn verbazing begon de emotie zich fysiek te vertalen. De pijn in zijn buik was heviger geworden. Hij werd er letterlijk ziek van. Zoiets was hem nog nooit overkomen.

Weer buiten, werd hij aangesproken door Wim T., een oude kennis uit zijn schooltijd. Hij had hem een jaar eerder nog op een reünie van het St. Michael College ontmoet. “Ik dacht wel dat ik je hier zou treffen”, zei Wim en informeerde of hij ook mee naar de begraafplaats ging. Olof probeerde niet te laten